

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת נח

איסור הזנות פנים

גיליון מס' 116 תשפ"א
הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת נח

איסור הלבנת פנים

רבי יעקב ישראל לובצ'נסקי היה בנו של הרב מברנוביץ'. כשנפטר אביו, הפצירו בו בני הקהילה שימלא את מקום אביו ברבנות. עם התמנותו נדרש להכריע באירוע שלדעתו גבל בדיני נפשות: פרנסי העיר ביקשו את הסכמתו לפטר את השמש הזקן של בית הכנסת הגדול. קשה הייתה עבודתו של השמש. היה עליו להשכים מבעוד ליל ולהסיק את התנור, כדי שכאשר יבואו ראשוני הלומדים באשמורת הבוקר, לפני תפילת ותיקין, ימצאו את המקום חם, נעים ומואר. חייב היה לשרת את הלומדים השוקדים על תלמודם לאחר תפילת ערבית ולספק להם נרות ככל שידרשו. כשהיה אחרון המתמידים עוזב, היה המשמש מסדר את הספסלים ומחזיר את הספרים ואת הסידורים למקומם. היה מנקה את שיירי הנרות ומדיח את כוסות השתיה, גורף את הגחלים מהתנור ומכבה את האור. כמה זמן נותר לו לשינה, עד ליקיצה המוקדמת? שעה קלה, לא יותר. עשרות שנים מילא השמש את תפקידו באמונה, אבל הגיל גבר עליו. הוא נעשה כבד תנועה, קצר ראייה וקצר רוח. ויותר מכך, הוא היה מסיים את עבודתו בשעה מאוחרת אחר חצות, משתרך לביתו, שוכב לנמנום קל – ומקיץ בסוף זמן קריאת שמע... הלומדים היו באים בטרם שחר, ובית הכנסת נעול, חשוך וקר. אי אפשר היה להמשיך כך, יש למצוא שמש אחר, צעיר ונמרץ. צודקים. אבל השמש, מה יהיה עליו? את מיטב שנותיו מסר לציבור, ועתה יושלך ככלי שאין בו חפץ? זו לא רק חרפה, לא רק בושה. באותם ימים לא

הייתה קרן פנסיה, ולא דמי ביטוח לאומי. ממה יחיה, היפשוט יד?
"דברו איתו", ביקש הרב, "העמידוהו על חומרת המצב. אולי
יתעשת, אולי ישוב לתפקד". הפרנסים משכו בכתפיהם: "דיברנו, אך
לא ההזנחה היא הבעיה, הוא כלל אינו מתרפה. הוא פשוט איננו יכול,
זקן הוא, עבר זמנו". "אין דבר העומד בפני הרצון", קבע הרב
נחרצות, "אני אשוחח עימו!". "אדרבה", אמרו הפרנסים, "אבל אם
לאו, הרינו מבקשים הסכמה לפטרו. הקהל אינו חייב לסבול". פנה
הרב לשוחח עם השמש הזקן, וראה זה פלא: הדברים שיצאו מן הלב
נכנסו אל הלב. שוב הוכח כי אין לך דבר העומד בפני הרצון.
עובדה: העולים בטרם שחר לבית הכנסת, והרב בראשם, נתקלו
בבית כנסת פתוח, מואר ומוסק. השמש בא, עשה את מלאכתו וחזר
לישון. מדוע לא, שיערב לו. נושא הפיטורין ירד מן הפרק. איש לא
ידע, איש לא העלה על דעתו, שהרב אכן שוחח עם השמש, אך ראה
שאין עם מי לדבר, ונכמרו רחמיו. הרב עצמו קם בשעה שתיים
לפנות בוקר, עולה לבית המדרש, מעלה את הנרות בנברשת, עורך
את העצים בתנור, מפייח בהם אש וחומק לביתו לשעה של לימוד.
שב ועולה עם משכימי קום, ומשבח באזניהם את השמש שחזר
למוטב... לילה אחד חזר השמש לביתו שעה לאחר חצות. כהרגלו,
פנה לנמנם, אך השינה הייתה ממנו והלאה. קורה, במיוחד בגיל זה.
האורלוגין צילצל אחת, אחת וחצי, שתיים, שתיים וחצי. אמר לנפשו:
"אם ממילא אני ער, אמלא את תפקידי"... קם, התלבש והחל משרך
את רגליו בעלטה, מבוסס בשלג וקופא בצינה. כשהתקרב לבית
המדרש, הופתע. אור דלק בבית המדרש שהיה אמור להיות נעול
ואפל. מחשבה פרועה הלמה בו לפתע: כל זמן שהיה כוחו במוותניו,
רעדו ממנו חסרי הבית, ארחי פרחי, ולא העזו להשתכן בבית
המדרש. אך עתה, בוודאי התנחלו בו, עשאוהו לביתם! איזו חוצפה,
איזו עזות פנים! הכעס מילא אותו כוחות עלומים. בצעד מאושש

עלה לבית המדרש ופתח את הדלת בתנופה. ואכן, כאשר שיער כן היה: אורח השתלט על המקום. לא הסתפק בהדלקת הנרות, אלא עוסק הוא עתה בהסקת התנור הגדול, מעשה בעל בית! "מי נתן לך רשות? זה רכוש בית הכנסת! כבה את האש מיד!" באותה שעה גחן הרב על העצים הקרים והלחים. כהרגלו, שקד להפיח בהם אש. המלאכה לא הייתה קלה. לפתע הוא שמע את קולו של השמש, את גרירת רגליו, ונחרד: אם ידדקף, יזהה אותו השמש, ויבין. יבין מי קם מבעוד לילה, מי טורח להסיק את בית המדרש. הרב בכבודו ובעצמו. יבין ויתבייש בעצמו, בחולשתו ובאוזלת ידו. לא, הוא אינו יכול להדדקף ולהראות את פניו, לא כעת. השמש כבר מאחוריו, פיו מלא נאצות. כעת, חשב הרב, ודאי איני יכול לצאת. השמש יראה את מי חירף וגידף. "האינך שומע? חרש אתה!" צעק השמש והחל לכבד במתת יד את חלק הגוף שמחוץ לתנור... כעת, ודאי שלא יוכל לצאת! למזלו, חלש היה השמש, במיוחד לאחר ליל השימורים, ושבעתיים לאחר שהותש כוחו בצעקות ובמכות. עייף פנה משם בגרירת רגליים, כשהוא זועף. בינתיים נשאו מאמצי הרב פרי. האש נאחזה בזרדים שהשמיעו קול פיצפוף עליו. כשראה הרב שרגלי השמש מתרחקות, מיהר ונרתע מהתנור המתלקח, אך איחר את המועד, זקנו נחרך. חמק כדי שהשמש לא יזהה אותו, הלך סחור סחור עד שהגיע לביתו. "מה אירע לך? כמעט נשרפת כולך?" הרבנית נדהמה למראה פניו. הרב סיפר לה הכול, וביקש שתנצור את הסיפור במשך כל ימי חייו של השמש. ביקש צעף כדי לעטוף את פניו בצאתו, כאדם הסובל ממיחושי שיניים. לפני שיצא שאלה הרבנית: "יעקב ישראל, יש לי שאלה: מה היית עושה, אילו היה השמש נשאר מאחוריך עוד שתי דקות?" האש כבר החלה להאחז בזרדים, עוד שתי דקות הייתה מתלקחת שם להבה עזה, מדורה במלוא עוזה! הן רק ברגע האחרון הוא נחלץ!

"איני מבין מה השאלה", ענה הרב, "אם קבעו חז"ל שנוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ודאי שאסור לו לצאתו!"

*

בפרשת השבוע כתוב: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך".
מה הפירוש "שופך דם האדם באדם"? מצאתי דבר נורא שכתב האלשיך הקדוש על פסוק זה: "ולא עוד כי אם שופך דם האדם באדם מיניה וביה שהוא המלבין פני חברו, דאזיל סוקמא ואתי חוורא – דמו ישפך. ואל תתמה איך יחייב את ראשו מי שלא הוציא נפש ממש, כי הלא בצלם אלוקים שעל הפנים עשה את האדם, שבלעדי זה נמשל כבהמה. ועל כן בהלבין הפנים אשר שם הצלם אלוקים – חייב מיתה כי פגם במקום צלם אלוקים".

*

חז"ל מספרים (כתובות ס"ז ע"ב) על מר עוקבא שהיה רגיל להניח בכל יום ארבעה זהובים על פתח ביתו של עני בשכונתו. באחד הימים החליט העני להסיר את הלוט מעל התורם האלמוני ולגלות מי גומל עימו טובה זו. לבטח חשב, כי מדובר בקרוב או מכר, ולא העלה בדעתו שגדול הדור הוא זה שמעניק לו נדבתו מידי יום. ארב העני מאחורי הדלת והיטה אוזנו כדי לפתוח ברגע שבו ישמע קול המטבעות. באותו יום הלך מר עוקבא עם אישתו, מיד כשהניחו את המטבעות ראו את הידית נעה והבינו שאם העני יראה אותם הוא יתבייש, לכן הפכו פניהם והחלו לברוח. העני, שראה שני אנשים נמלטים, החל חודף אחריהם, נחוש בדעתו לגלות את זהותם. חמקו שניהם לסמטה צדדית, אבל עוד רגע הוא עמד להשיג אותם. ראו תנור מוסק לקראת האפייה, קפצו לתוכו להתחבא בו. נחרכו שוקיו של מר עוקבא ורק בנס לא מתו שניהם. כל זאת – כדי לא לגרום לאדם מישראל להתבייש!

*

"צער הכלימה מר ממוות!"

כתב רבינו יונה על המבייש את חברו על ידי שמוציא עליו שם רע: "כי הוא העוון הגדול יותר מן המבקש נפש לספותה, כי צער הכלימה מר ממוות!". ועוד כתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ג') שהלבנת פנים היא תולדת רציחה, ובתוספות (ערכין ט"ד ע"א) משמע שזו רציחה לשעה, שמתחוורות פניו ושבות לקדמותו. ומה בין המעצים עיניו של גוסס ונוטל ממנו את רגעו האחרון, שהוא כשופך דמים, לנוטל ממנו שעה אמצעית מחייו?!

*

"מכבה אור הפנים"...

הרמח"ל בספרו "דעת תבונות" (אות פ"ו) כתב יסוד גדול: "אם תדקדק דקדוק עמוק על הבניין הזה של האדם – הנה מלבד הדמות של הגוף בתבניתו, ומלבד הנשמה שבו, בצורה אשר לה, הנה יש דבר אחד נמצא מהתחברות שניהם – הוא זיו הפנים. ותראה שזהו המשתנה החי מן המת. הלא תראה, החולה פניו רעות. ולא עוד, אלא שמחשבת הלב נראית בו. הלא תראה, פנים שוחקות, פנים זועפות, פנים מסבירות – כולם עדים של המחשבות הנסתרות בלב. ואין הדיו הזה נמצא לא לנשמה בפני עצמה, כי הרי זיו של גוף הוא. ולא לגוף בפני עצמו, כי אין לגוף זיו זה בלא הנשמה. אבל הוא הדבר הנולד מחיבור הנשמה והגוף ביחד".

ובספר "מעין השבוע" כתב: לפי היסוד הזה של הרמח"ל נוכל להבין את דברי המהר"ל שכתב על דברי חז"ל שהמלבין פנים הרי הוא כשופך דמים, וזה לשונו של המהר"ל: "והוא עניין פנימי, שמכבה אור הפנים, שהוא האדם, כמו שמכבה את הנר". כפי שכתב הרמח"ל, זיו הפנים נוצר מהתחברות הנשמה והגוף. זיו הפנים משקף את כל הנשמה בגוף. ובהלבנת הפנים, שמשתנה זיו הפנים, הרי זה כהסגת כוח הנשמה ולכן היא נחשבת כשפיכות דמים.

*

"ושמת סכין בלועך"...

כתב ה"חפץ חיים" בספרו "חובת השמירה" (פי"ד) על חומרת עוון הלבנת פנים וזה לשונו: "ומכל זה יתבונן האיש הנלבב עד כמה צריך להיזהר בדבורו שמדבר אל חברו, שבל יבא להלבנת פנים שהוא לא תעשה מן התורה אף בינו לבין עצמו, ובפרט אם מדבר עמו בפני אחרים, ומצוי מאד בחבורת אנשים שעוסקים בדברי שיחה, שאומר אחד על חבירו דבר דרך שחוק ופניו מתלבנים, ובדיבור קל אפשר שמאבד עולמו, והחכם עיניו בראשו לשמור אז מוצא שפתיו, וכשיעלה על לבבו להוציא איזה דבר שחוק שאפשר שחברו יתבייש, ישים רסן על שפתיו, ובכגון זה נאמר "ושמת סכין בלועך וגו'".

*

על יד השולחן ניצב נכד מסור, ושפשף עיניו כלא מאמין. לפני רגע קט הובאה אל השולחן כוס תה רותח ומהביל, ועתה – הכוס איננה, והתה – שפוך על השולחן, מרטיב את חליפתו של הסבא, וגלש על כולו... 'אוי ואבוי' כמעט נפלטה מפיו הדעקה, אלא שהסבא, הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל, סימן לו בעיניו לשתוק, לבלתי יהין להוציא הגה מפיו... הנכד שב והתבונן, ולבו החסיר פעימה. התה הרותח הפך לשלולית חמה וכואבת, ומי יודע כמה כוויות ספג סבא מהתה שנשפך בלי משים... חזקה עליו הוראת הסבא ולכן לא הגיב ולא פרץ בדעקה, אך הוא נבהל ולא מצא מנוח לנפשו... כעבור כמה דקות, כשהנכדים הנוספים שהיו בסלון עברו לחדר סמוך, הסביר הרב אלישיב בפשטות: 'התה נשפך בטעות בידי בן דודך, נכד אחר שלי. לא רציתי שישים לב, זה יצער אותו כל כך ששפך על סבא כוס תה רותח... לכן ביקשתי ממך לא לדבר מילה, ועכשיו – אחרי שיצא, נוכל לנגב את מה שנשפך בלי שהוא יתבייש'...

*

סיפר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: לפני כמאתיים שנה, באלטונה שבגרמניה, שרתו שני חיילים יהודים בצבא הקיסר הפרוסי. נקבעה להם תורנות שמירה בזה אחר זה. הגיע אחד החיילים למשמרת השניה ומצא את העמדה ריקה ונחרד – איה חברו? כיצד זנח את משמרתו? לפתע שמע קריאה מבין השיחים. החבר התחבא שם וסיפר לו במבוכה שהוא שמע קולות חשודים ופנה לבדוק את מקורם. כשהתקרב התנפלו עליו כמה אנשים ואינו יודע אם אויבים הם או סתם ליצים. הלכו התגברו עליו ופשטו את בגדיו וכעת הוא מפיל תחינה לפני החבר שיביא לו דבר מה ללבוש. מיהר החבר למחנה, נטל חבילת בגדים והביא לו, אלא שבינתיים נערכה במקום ביקורת, ומאחר שהעמדה נמצאה ריקה, ועל פי הרישומים הוא היה אמור להיות שם, הוא הועמד למשפט. העונש הרשום בחוקי הצבא לעבירה כזו הוא מוות בירייה, אך במקרה שנמצאות סיבות מקילות, סוף כל סוף אדם הוא אך אדם, יסתפקו במחבוש או יענישוהו בהורדה בדרגה. מהצינוק שלח החייל שאלה לרבו, הגאון רבי יעקב עטלינגר זצ"ל, בעל ה"ערוך לנר": אם יספר מה שארע, עלול חברו להיות ללעג ולקלס, אבל בכך יציל את נפשו. אם יבלום פיו – עלול להיגזר עליו גזר דין מוות! האם מותר לו להציל את עצמו, בשומו את חברו ללעג? תשובתו של הגאון מאלטונה הייתה – שלילה נמרצת. אסור באיסור מוחלט (התשובה מופיעה בשו"ת בנין ציון סימן קע"ב). שהלא גמרא מפורשת היא (בבא מציעא נ"ח ע"ב) שהמלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים, ונוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, כדרך שעשתה תמר, שהוציאוה להישרף ולא הלבינה פני יהודה, אלא רק שלחה לו את החותמת והפתילים, ואם לא היה מודה – לא הייתה מגלה.

*

הבדלה לכיוון ירושלים...

סיפר אחד מתלמידיו של הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל, שכידוע עם כל דיקדוקיו וחומרותיו בשמירת ההלכה, נזהר גם בשמירה יתירה שלא לפגוע בכבוד הבריות. לשם כך נזקק פעמים רבות ל'פנטזים' מקוריים, כדי שכבוד אחרים לא יפגע. במוצאי שבת קודש – מספר התלמיד – נכנסתי לביתו של רבי אברהם, עוד לפני שהבדיל על הכוס. עמדו שם בבית זוג מבקרים, שבאו להתייעץ עמו בעניין מסויים, כאשר לאשה לא היה כיסוי ראש. הם עמדו מולו לשמוע הבדלה, והגאון מזג את הכוס. ידעתי את ההלכה שאסור לברך כנגד שיער גלוי של אשה נשואה, ותהיתי לעצמי, איזו תחבולה ימצא כעת רבי אברהם כדי לשמור על ההלכה מבלי לפגוע בכבודה של האשה. רבי אברהם נטל את הכוס ואמר לבני הזוג בפשטות אופיינית: "ברשותכם, אני אסתובב כעת לכיוון ירושלים, כדי לומר את ההבדלה לכיוון ירושלים..." בני הבית, שכנראה לא הבחינו בבעיה ההלכתית שהייתה כאן, התפלאו על ה'הידור המחודש' שלא שמעו עליו בלתי היום – להבדיל לכיוון ירושלים... אבל אני נהנתי לראות איך מצא הגאון ברגע, רעיון מבריק, להטות את גופו מבלי שמישהו יבין שהוא מסתובב מחמתו... (זפריו מתוק)

*

"איזהו מכובד? המכבד את הבריות..."

אדם המחנך את עצמו להיות רגיש לזולת ולהיזהר תמיד בכבודו של הזולת, הופך להיות אדם מכובד בעצמו. וכדברי חז"ל במשנה: "איזהו מכובד? המכבד את הבריות" (אבות ד, א). פשט הדברים הוא, שהמכבד את הבריות נעשה אהוב ומוערך אצל כולם, עד שכל מכיריו נוהגים בו כבוד מתוך הערכה כנה. אולם בעומקם של דברים הכוונה היא, שאדם המכבד את הבריות, הופך הוא עצמו להיות אדם

מרומם ומכובד מצד עצם אישיותו, ללא שום קשר לאופן שבו האחרים מתנהגים כלפיו. שהרי המבין את ערך האדם באשר הוא אדם שנברא בצלם אלוקים, הוא עצמו יקר ומכובד במהותו. בעוד שהמזלזל באחרים מוכיח בכך כי הוא עצמו ירוד וחסר דעת, עד כדי שאינו מבין מהי גדולתו של כל אדם.

*

"יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך"...

בדברם על כבוד התלמיד, נקטו חז"ל את המילים: "יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך" (אבות ד, יב). לא נאמר 'השתדל' בכבוד תלמידך או 'היה זהיר' בכבודו. אלא על כבוד תלמידך להיות 'חביב עליך', כלומר, יותר מאהוב עליך, 'כשלך'. בדיוק כפי שהנך מחבב את כבודך. מעמד ערכו הגבוה של 'כבוד האדם', נובע מנשמתו הגבוהה שנבראה בצלם אלוקים. לכן פגיעה באדם בכל גיל שיהיה – מהוה פגיעה בנשמתו. משום כך אמרו בגמרא (סנהדרין קד): 'המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא'. לפי שהפוגע בכבוד חברו פגע במהותו הרוחנית, בנשמה, ולכן גם הוא נענש בהפסד חלקו בעולם הבא – מידה כנגד מידה. לפיכך, אמנם מותר וחובה על המחנך לנזוף בתלמידו בעת הצורך, אולם אסור לו בשום פנים ואופן לבזותו במילות גנאי ולהשפילו ברבים בעת התוכחה. אלא להתמקד לגופו של ענין בטעות שעשה, ולדרוש ממנו לשפר את הדבר להבא. התבוננות מתמדת במעמדו הרוחני של הילד בהיותו נברא בצלם אלוקים והשתייכותו לעם קדוש לאלוקים, בשילוב שימת לב למעלות המיוחדות המאפיינות כל תלמיד, מביאה את המורה בהכרח לחיבוב אמיתי של כבודו. כשהתלמיד חשוב ויקר באמת בעיני המורה, תחושת ההערכה והכבוד שבליבו מוקרת ממנו אליו במבטו, בסגנון ובטון דיבורו, ובגישתו כלפיו. או אז גם התלמיד משיב באותה מטבע, והתוצאה נפלאה. ('מפתחות לחיים')

*

הרב יצחק לורנץ (בספרו "חכמת הנפש היהודית") כותב ששמע מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל בזה הלשון: "עשרות שנים העמדתי תלמידים, ומעולם לא געתי בתלמיד בפני חבריו. השתדלתי בכל כוחי גם לא לשבח בחור בפני חבריו. את המסר האישי העברתי ביחידות".

*

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com